

Ker je »pisano zgodovinsko pričevanje še vedno najdragocenejše pojasnjevanje preteklih časov (F. Koblar, *Selška dolina*, str. 348, predzadnji odstavek) in ker dose-daj ni bilo objavljeno, kaj so v obdobju 1908—1940 počeli »konkurentje in tabor-niki« železniškega Sokola in Bralnega društva, o tem na kratko poročam:

1. Telovadno društvo »Sokol« Železniki je bilo ustanovljeno avgusta leta 1908.
2. Sokolski dom je bil dograjen leta 1924.
3. V letih 1908 do 1940 je bilo v društvu včlanjenih 198 članov: 65 delavcev, 56 obrtnikov, trgovcev ipd., 26 posest-nikov, 18 nižjih državnih in privat-nih uslužbencev in 33 ostalih izobra-žencev.
4. Med delovanjem »Sokola« kraljevine Jugoslavije se je v članstvo priglasilo 17 članov.
5. Ob sestavljanju te evidence leta 1978 je bilo 52 članov še živih.
6. V letih 1908 do 1940 (izvemši čas prve svetovne vojne) je Sokolsko društvo — večkrat s sodelovanjem Bralnega društva uprizorilo in priredilo: 55 iger, 70 plesnih in drugih družabnih prire-ditev, 27 samostojnih telovadnih na-stopov in 33-krat je sodelovalo na iz-venkrajevnih telovadnih nastopih.

7. Iz knjig zadevnih zapisnikov povzema-mo, da je društvo v obdobju 1908 do 1939 imelo: 231 rednih odborovih sej, 10 izrednih sej, 19 sestankov, 24 red-nih in 3 izredne občne zbere.
8. V društvu so delovali: telovadni odsek (člani, naraščaj, deca), prosvetni od-sek, konjeniški odsek (občasno) in ži-rantski odsek, ki je skrbel predvsem za gradnjo sokolskega doma.
9. Z letom 1939 je društvena dejavnost začela znatno pojemati. Doka-z: Povzetek iz zapisnika seje društva z dne 19. 1. 1939 (drugi odstavek točke 3 dnevnega reda). *Nato se je odbor odločil, da sestavi kandidatno listo za občni zbor 22. januarja. Ker po brez-uspešnih debatah ni bilo moči sestavi-ti liste, je br. starosta zaključil sejo predčasno: ostali dnevni red je kljub neizčrpnosti radi tega odpadel.*

Zdravo!

Thaler Marjan
starosta
Zeljko Križnar
tajnik

10. Dejavnost društva je bila dokončno strta s prihodom okupatorja v aprilu leta 1941.

Drago Dolenc

ZASEDBA SORICE (29. 11. 1918—2. 6. 1921)

V obdobju pred prvo svetovno vojno je občina Sorica obsegala velik teritorij, na zahodu je segala do deželne meje s Primorsko, proti vzhodu pa skoraj do Železnikov (do pod Suše). Za spodnji konec občine je bila organizirana že pred vojno podobčina za Zalilog, ki pa ni imela svoje pečata in je bilo njeno delovanje ve-zano bolj na reševanje gospodarsko ko-munalnih problemov.

Zasedba Sorice, kjer je bil sedež občine, — po Italijanih (in ob prevratu tudi po nemških četah), je po koncu vojne vzbudila v zgornjem koncu Selške doline veliko razburjenje. Občinski odbor se je že pred razpadom Avstrije opredelil za »stališče državne pravne deklaracije Ju-goslovskega kluba z dne 30. 5. 1917« in se je tako soglasno pridružil majniški deklaraciji. Zanimivo je tudi, da je od-bor odločno odklonil tudi zadnje vojno

posojilo, čeprav finančno ni stal tako sla-bo, na občane same pa ni hotel vplivati.

Prva ugotovljena seja starega občinskega odbora po zasedbi je bila v sep-tembru 1919. Odborniki so se imenovali: občinski odbor na zasedenem ozemlju. Na prvi seji so ugotovili, da še ni bilo nobene seje odkar so jih zasedli Lahi. Župan je tedaj hotel odstopiti, vendar so ga odborniki prepričali in naprosili, da je še ostal, saj odstop ne bi mogli vsi od-borniki pravno potrditi, ker jih je del iz podobčine manjkal, pa tudi nobenega drugega primernega kandidata za župan-sko mesto takrat v Sorici ni bilo. Na na-daljšnjih sejah so reševali predvsem fi-nančne zadeve. Ker so bili odrezani od loške davkarije, ki jim je prej pobirala davek za občinske trošarine (predvsem od vina), so bili prikrajšani za večji del dohodka občinskega proračuna. Ker je

bila zveza s Škofjo Loko prekinjena, so korespondirali s civilnim komisariatom v Tolminu, ki jim je pozneje tudi uredil dotok financ tako, da je tolminska davkarija pobrala občinsko trošarino. Vojaška oblast občine ni hotela podpreti na noben način. Občina je uporabljala še naprej stari slovenski pečat — Občina Sorica. Zadnja ugotovljena seja zasedbenega odbora je bila 13. 2. 1921, ko so potrdili občinski obračun za leto 1920.

Sočasno pa se je sestajal del občinskega odbora bivše podobčine na Zalem Logu. Ta odbor se je imenoval gerentstvo za občino Sorica na Zalem Logu št. 22. Gerentstvo so se imenovali zato, ker niso bili voljeni v novi državi. Prva seja je bila 2. 2. 1919. Na tej seji so potrdili obračun za leto 1918 in s posebno resolucijo protestirali proti zasedbi jugoslovanskega ozemlja po italijanskih in nemških četah. Na naslednjih sejah so obravnavali predvsem finančne zadeve. Gerentski odbor v novi državi je takoj živahneje zaživel, saj so se pojavile že razne zadeve in celo že prošnje za odobritev novih obrtniških koncesij, celo gostiln. Ubožnih podpor so izplačali kar precej in so finančne obračune prikazali celo s pribitkom. Uporabljali so stari nemško slovenski pečat, kjer so izrezali nemški tekst in pustili le slovenski napis: Občina Sorica — Kranjsko. Zdi se, da se gerentom po končani okupaciji ni mudilo pridružiti se ostalemu odboru. Šele decembra 1923 so izvolili novega župana in nov enoten odbor. Župan je bil ponovno iz Sorice.

Več o zasedbenih razmerah pa se nam je ohranilo zapisanega v šolski kroniki iz tistega obdobja. Pisal jo je šolski vodja Josip Primožič, takratni soriški učitelj, poznejši učitelj v Zeleznikih, od koder je bil doma. Kroniko za to obdobje preobčujemo dobesedno, z vsemi šolskimi podatki in Primožičevimi dogodivščinami in razmišljanji. Opustili smo le statistične sezname o učencih. Pričujoči odlomek je iz druge knjige soriške šolske kronike, ki zajema leta 1915—1934 in jo hrani Zgodovinski arhiv v Škofji Loki, dkc. 335.

Pričetek italijanskega suženjstva 29. 11. 1918

Od zapada sem pomikala se je prav počasi po Baški dolini »hrabra italijanska vojska« in previdno otipavala s svojimi prednjimi stražami, da ne bi v ozki dolini dohitela kakega oboroženega av-

strijskega vojaka. Celih 14 dni so se pomikali Italijani od Sv. Lucije do Podbrda. Dne 19. novembra so prišli na Petrovo brdo. 26. XI. ob 5. uri zjutraj pa je šla ena kompanija skozi Sorico v Ravne, kjer so se ustavili in zasedli gladki Ratitovec. Se isti dan popoldne prišla je straža treh malih mož poizvedovat, kje je župan. Seveda jih ni nihče razumel, zato je poklical župan nekega domačina Matevža Taler (Liparjev), ki je živel 3 leta v Trstu in znal za silo italijanski, da je tolmačil.

V petek 29. novembra popoldne ob pol 3. uri prignali so italijanski (conducenti) mularji mule noseče strojnice, za njimi pa cel bataljon pešcev imenovan »Sassari«. Takoj sta se oglasila pri šol. voditelju dva častnika in zahtevala prenočišče za kapitana. Ker ju ni razumel, pokazala sta na posteljo in rekla: »dormire«. Obljubil je prenočišče, misleč, da bo trpelo le kratek čas. Kazali so se silno vljudne in prijazne. Prve tri dni so še pustili, da je šla pošta skozi Področje v Zeleznike, dne 2. decembra pa so Področje kratkotalno zaprli cesto in poštno konje obrnili nazaj proti Sorici. Tedaj so nam pretrgali vsak stik z našo novo, komaj pridobljeno domovino »Jugoslavijo« in nam vzeli svobodo, katere smo se veselili ravno mesec dni. Naše ljudstvo je bilo silno vznemirjeno in hudo na italijanski rod. Ljudstvo je povpraševalo, kdo je kriv, da so Lahji zasedli naše kraje, in gotovo bi se krivcu ne godilo dobro. Nastanili so se Lahji po hlevih, skednjih in privatnih hišah. Ali Italijani znajo. Silno so priliznjeni in vsiljivi. Preprosto ljudstvo se na sladke besede rado vjame. Šolo so pustili popolnoma na miru, a po privatnih hišah so doznali počasi, da se v šoli goji jugoslovanski duh, zato so 11. XII. v sredo popoldne naročili g. župniku, da se mora šola zapreti, ker tako zahteva major Podbrdom. Tukajšnji učitelj se ni mogel temu upreti, prenehal je s poukom in šel v četrtek 12. grudnia zjutraj v Zeleznike, kjer je bil ravno uradni dan okrajnega glavarstva, in naznanil g. okraj. glavarju, da so mu Lahji zaprli šolo.

Redni šolski pouk se je radi boleznih pričel šele 15. listopada. Dasi je bilo zamujenega že dva meseca, vendar smo prišli hitro na red in mladina se je oprjela učenja z največjim veseljem; bili smo sicer razburjeni, ker so nas Lahji zasedli, a pustili so nam v mirno vsaj šolo, zdaj pa so se šole naenkrat prestrašili in nam jo zaprli. Res »kulturen« narod.

21. XII. Udrli so v šolsko sobo italijanski vojaški profesionisti (krojači in čevljarji), ter so ostali tu do novega leta, potem pa so morali pobrati šila in kopita, ker so naredili lumparijo.

26. XII. Na dan sv. Štefana pride iz komande M. Taler prosit šol. voditelja par peres za pisarno. Ko je gg. učitelj hotel prošnji ustreči, ni bilo nikjer več nobenega peresa, dasi je imel v pisalni mizi v veži še 4 škatljice najfinejših aluminium peres. Pozneje se je dognalo, da so odnesli tudi pet leg kancljskega papirja, 12 ducatov svinčnikov in več komadov zvezkov. Vse to sta tuk. g. župnik in učitelj naznanila na komandi, ki pa ni naredila nobene preiskave, da bi prišla in kaznovala krivce, pač pa so morali oditi iz šole, kar je bilo vseeno precejšen uspeh. Ko je skopnel sneg, pobirali smo po vrtu raztresena peresa, ker se je tat zbal in jih pometal večina v stranišče, nekaj pa skozi okno na vrt. — Tatvin je bilo povsod vse polno; kradli so kmetom: kokoši, jajca. Sploh vse kar jim je prišlo pod roke. V pisarni so imeli polne roke dela zaradi samih pritožb vsled tatvin. Zdelo se nam je, da so se povrnili k nam zopet rokovnjaški časi, a Italijani so rekali, da nam prinašajo kulturo in prostost. O božičnih praznikih videli smo polne vogale plakatov, v slovenskem in laškem jeziku, na katerih so nam obetali vso prostost v narodnem in kulturnem oziru, a prepovedali so nositi vsakoršne slovenske narodne znake in zaprli šolo. Čisto po italijansko, da Lah vse obljubi, a malo stori. Ravnali so se po pregovoru: »Obljubiti in dati je preveč.« Živela »cultura italijana.« Vidi se ti, da si stara 2000 let.

10. I. 1919. Major Gava poklical je tukajšnjega učitelja Jos. Primožiča na komando in mu sporočil, da je dovoljeno zopet pričeti s poukom. Šolski voditelj je zahteval, naj se šolska soba osnaži na vojaške stroške, ker so vojaki tako onesnažili, da prej ne sme pustiti otrok vanjo.

11., 12. I. To se je zgodilo, in redni pouk se je zopet pričel.

18. I. Silno medlo, zato je manjkalo mnogo otrok, in tvarina se je ponavljala.

I. II. Prišli so v Sorico prvi italijanski alpski vojaki z godbo. Med njimi je dosti beneških Slovencev, ki pa govore le takrat slovenski, če tolmačijo, sicer se pa boje in videti je, da čutijo popolnoma italijansko. Ko me je prvi nagovoril sloven-

ski, razveselil sem se, — dozdej še nisem čul nobenega govoriti slovensko — in ga vprašal: »Ali ste beneški Slovenec; dobro došli!« Pogledal me je tako srdito, da bi me kmalu prodril z očmi. Nič več ni hotel govoriti z mano in odstranil se je. Meni pa je bilo hudo, ker sem uvidel, da sin slovenske matere čuti popolnoma italijansko. Imel sem pozneje več takih slučajev.

28. II. Italijani so pričeli dajati šolski mladini hrano. Kuhali so jim najprej na »Gosi« v kuhinji, potem zadaj za hišo, o veliki noči pa so jim pričeli kuhati pred šolo. Otroci so dobivali kruh in riž, v katerem je bilo zrezano goveje meso, včasih pa tudi svinjina, če pa ni bilo riža, dobili so makarone. V začetku so otroci radi jedli, ko so se preobjedli, norčevali so se iz kruha in druge hrane, ter metali okrog. da je bilo povsod najti polno laških dobrot. Hoteli so dobiti ljudi na svojo stran, kar se jim je tudi v precejšnji meri posrečilo, kajti preprosto ljudstvo, zlasti tukajšnje se zapiše tudi »zlodeju«, ako mu kažeš kruh. Pa kdo bi zameril preprostim ljudem in revežem, če se zaleti, saj še taki pošiljajo otroke po hrano, ki ob vsaki priložnosti hočejo biti prvi, se postavljajo in obdajajo druge s psovkami: »prokleta revščina in beračija«. In taki so polni v ustih laške hvale, zabavljajo pa čez našo ljubo domovino in čez naše hrabre brate Srbe z najgršimi psovkami. To so pravi zapeljivci ljudstva, katere naj bi enkrat zadela zaslužena kazen.

4., 5. III. Pustni torek popoldne in pepelnica pouka prosto.

19. III. Praznik sv. Jožefa. Prosto.

25. III. Praznik Marijinega Oznanenja. Prosto.

26. III. Prišel iz vojaške pisarne vprašat neki vojak v imenu polkovnika, zakaj ni bilo včeraj pouka; odgovorilo se mu je, da kadar je ob 10. uri v cerkvi maša, v Sorici ni šole. Saj Lahom tako ni nič dopovedati.

I. IV. Pričetek ekskurendnega pouka. Ker so o božiču Lah i udrl i tudi Zabrdom v šolo in ostali v njej celo zimo, napotila sta se ta dan gg. župnik in učitelj Zabrdom, da konstatirata in naznanita eventualno škodo.

Od 16. do 22. IV. Velikonočne počitnice.

29. V. Vnebohod.

19. VI. Praznik sv. Rešnjega Telesa. Solska mladina se je udeležila procesije

s šolsko zastavo pod nadzorstvom učitelja.

21. VI. Praznik patrona šolske mladine sv. Alojzija. Sv. maša za šolarje zjutraj ob 8. uri.

12. VII. Sklep šolskega leta. Ob 8. uri zjutraj šolska maša; pri maši so pele šolarice. Po maši so šli otroci v šolo, kjer jim je naročal g. učitelj, naj se spodobno vedejo ter naj se varujejo, da ne pridejo v dotiko z italijanskimi vojaki, ki so pravi pohujševalci otroških duš, ter jih bodril, naj ljubijo svojo domovino »Jugoslavijo« ter naj z vsem gorečim srcem upajo in hrepeno, da bi novo šolsko leto pričeli z našimi dragimi brati v svobodni domovini. Razde'ila so se jim šolska naznanila. Šolska naznanila so se delila: 1. XII. 1918; 15. II. 1919; 1. V. 1919; 12. VII. 1919. Dozdaj se v notranje šolske razmere Lahi niso vtikali. Parkrat sta prišla dva laška častnika in delila med otroke zvezke, svinčnike in peresa, dečki so dobili tudi klobuke na katerih je bila našta italijanska trikolora. Dajali so jim hrano do konca šolskega leta. To je bilo vse. — Kar naenkrat pa se spomnijo, da se bo 1. avgusta zopet pričela šola, kjer bo poučeval laški učitelj, in otroci bodo zopet dobivali hrano. Oznanili so to v cerkvi. In res, v petek 1. avgusta so prinesli najprej kralja in kraljico in ju obesili na steno. Prej tega ni bilo. = To je bil eden najtežjih dni; z vso družino sem šel raje Podbrdo, da ne bi videl svojih lastnih učencev, ki bodo šli Lahom na li-manice. Hvala Bogu, ni jih bilo veliko, a lahko bi jih bilo še manj. = Na predlog tukajšnjega učitelja je krajevni šolski svet dne 3. avgusta sklical sejo, kjer se je protestiralo, da se izobeša slika kralja in kraljice v naši šoli, a sklep se ni sporočil komandi, ker bi imel lahko za vse slabe posledice, kot se je izrazil nek precej pameten laški kaplan.

(Sledi šolska statistika za leto 1918/1919)
Šolsko vodstvo v Sorici 8. septembra 1919

Josip Primožič
voditelj

Solsko leto 1919/1920

26. IX. Zjutraj ukazal je tukajšnji učitelj otrokom, ki so hodili v laško šolo, naj gredo domov, ker se šolska soba snaži in se bo pričel reden pouk dne 27. 9. Šolska soba se je snažila, ko pride laški učitelj (neki tenente) in mu šolski voditelj naznani, da bo treba prenehati z njihovim po-

ukom, ker nas kliče dolžnost, da pričnemo šolsko leto. Ta odide, a kmalu za njim prihi ves jezen in bled komandant bataljona major »Nerchiali« in silno razburjeno vpraša, zakaj da ni danes šole. Ko mu šolski voditelj dopove, da so zdaj počitnice minule, da se danes snaži šola in, da jutri moramo vsled naloga šolskih oblasti pričeti reden šolski pouk, potolaži se razburjeni gospod »Lah«, vendar pa, zahteva, naj se tudi njegovemu učitelju odstopi dnevno vsaj eno uro za pouk. Šolski voditelj mu pove, da on ne sme odstopiti niti po, niti četrt ure, ker bi sicer prišel navzkriž s šolskim zakonom in oblastmi. S pozdravom: »Vederemo!« (bomo videli) odide in ni ga bilo več nazaj.

27. IX. V soboto ob 8. uri zjutraj šolska maša. Po maši spisovanje novincev.

1. X. Pričetek rednega šolskega pouka. Ze sredi meseca septembra se je pojavila v Sorici griža, za katero je obolelo veliko otrok in odraslih. Takoj prvi dan je manjkalo radi obolenja 24 otrok, drugi dan 22, tretji 23, in četrti dan 24 otrok. Prišel je od civilnega komisariata ukaz na vojaško poveljstvo v Sorici, naj se šola preneha za nedoločen čas. To je vojaško poveljstvo sporočilo šolskemu vodstvu in s poukom se je prenehalo 6. oktobra.

2. X. Umrla za grižo Štravs Marija iz Spodnje Sorice št. 7, učenka višje skupine 2. oddelka.

8. X. Umrla za grižo Trojar Neža iz Spodnje Sorice št. 16, učenka ponavljalne šole 2. oddelka.

11. X. Umrla za grižo Gaser Frančiška iz Zgornje Sorice št. 46, učenka ponavljalne šole 1. oddelek.

21. X. Došel uradni dopis, naj se obhaja 50-letnica smrti pesnika Simona Jenko dne 18. oktobra. Na tukajšnji šoli se je vršila tiha slovesnost 10. novembra, ker je dopis došel prepozno in smo zasedeni po italijanski vojski. Tukajšnji učitelj je pripovedoval učencem iz Jenkovega življenja, otroci pa so deklamirali pesmi. Gospod učitelj je govor zaključil z njegovimi proroškimi verzi iz njegovega spomenika: »Ko jaz v gomili črni bom počival... itd.« s trdnim upom, da tudi nam kmalu zasije sonce svobode in, da bomo rešeni iz italijanskega jarma.

5. XI. Prišel zopet redni pouk, ker je bolezen prenehala.

8. XII. Višji šolski svet z dne 25. 11. 19, št. 18974 ukazuje praznovanje na-

rodnih praznikov 1) Prvi december. 2) Vidov dan, 28. junija. 3) Petrov dan 12. julija.

Od 23. XII. 19. do 2. I. 20. Božične počitnice.

6. I. Sv. Trije Kralji.

2. II. Svečnica.

17. II. Pustni torek popoldne prosto.

19. III. Praznik sv. Jožefa.

25. III. Praznik Marijinega Oznanenja.

Od 31. III. do 6. IV. Velikonočne počitnice.

12. IV. Naznanilo o eskurendnem pokuku Zabrdom, odposlano 9. maja.

26. IV. Uradni dopis okrajnega glavarstva z dne 10. IV. 20. št. 59, pr. naznanja, da je nastopil službo v Kranju novi okrajni glavar gospod Znidaršič.

1. V. Silno slabo vreme: vihar, dež, sneg. Dopoldne manjkalo 32 otrok.

8. V. Zaznamek o cepljenju koz se izroči g. dr. Hierschetu osebno.

12. V. Z naredbo od 24. IV. 1920, št. 45, je višji šolski svet naročil, naj se vrše 8. 5. po vseh šolah predavanja o škodljivosti alkohola. Na tukajšnji šoli se je vršilo predavanje 12. V., Zabrdom pa 17. V.

13. V. Vnebohod.

Od 22. do 25. V. Binkošti.

3. VI. Praznik sv. Rešnjega Telesa. Šolska mladina se je udeležila procesije s šolsko zastavo pod učiteljevim nadzorstvom.

6., 7. VI. Birma v Sorici

Zvečer ob 6. uri se je pripeljal v Sorico birmovat goriški nadškof dr. Sedej Franc. Šolska mladina ga je pričakovala na »Grobi« s šolsko zastavo pod vodstvom gospoda učitelja. V imenu šolske mladine ga je pozdravila Bogomila Pintar, učenka višje skupine I. oddelka. Soriškim fantom se mora šteti v čast, ker so ta dan postavili mlaj, na katerega so obesili slovensko zastavo. Dokler je bil nadškof v Sorici, bili so tiho Italijani. Ko pa je odšel, prišli so takoj karabinerji in zahtevali, naj se odstrani slovenska zastava. Ker ni nihče izmed civilistov hotel podreti mlaja, podrl so laški vojaki mlaj, karabinerji pa so odnesli slovensko zastavo in tako rešili »Italijanstvo« slovenske Sorice. Radi zastave so Lahi

najbolj pihali na tukajšnje gg.: župnika, učitelja in poštarja.

Na dan birme je bilo v Sorici precej živahno. Prišlo je mnogo ljudstva čez demarkacijsko črto skozi »Podrošt«, še več pa iz Podbrda in Hudajužne. Cvet naših deklet: gđc. učiteljice Torkarjeve (Julka, Olga, Rozka) iz Podbrda, in Kemperlove (Jelka, Zofka) iz Hudajužne, so bile napravljene v narodnih nošah, katere so Lahi posebno pisano gledali, kar je seveda našim dečvam v čast.

28. VI. Vidov dan. Praznovali ga nismo, pač pa je razložil pomen tega dne gospod učitelj učencem.

29. VI. Praznik sv. Petra in Pavla.

8. VII. Krajna učiteljska konferenca Podbrdom radi podrobnega učnega načrta.

10. VII. Sklep šolskega leta 1919/20. Ob 8h zjutraj šolska maša. Po maši so šli učenci v šolo, kjer jim je gospod učitelj toplo priporočal, kakon naj porabijo čas počitnic in naj z lepim vedenjem kažejo, da so učenci in tako delajo čast sebi, šoli, učitelju in naši ljubi domovini, ki nas bo gotovo enkrat sprejela v svoje okrilje.

31. VII. Tukajšnji učitelj je šel s svojim sinom obiskat mater v Železnike. Ko se je ponoči vračal nazaj, prišla ga je finančna straža in ga odpeljala kot najhujšega zločinca Podbrdo h karabinerjem, ki so ga odpeljali 2. VIII. v Trst, kjer je bil interniran do 20. avgusta. Domov prišel 21. VIII. Podbrdom so ga narodne gospice pokrepčale z jedjo in pijačo in tako prišel domov krepak na telesu, z gnevom v srcu na prokl.... L...

(Sledi statistični pregled za šolsko leto 1919/1920.)

Šolsko vodstvo v Sorici 1. septembra 1920.

Josip Primožič
voditelj

To velja, da se zapomni!

Dne 25. septembra 1920 — bila je sobota — ob 11. uri dopoldne pride h tukajšnjemu učitelju od italijanske finance maršal v spremstvu financarja in zahteva hišno preiskavo. Učitelj ustreže njegovim zahtevam in preiskava se prične. Obrne vse, spodaj po sobah, po kuhinji, zgoraj po veži in celo po šolski sobi in pod streho. Pa ni bilo nikjer nič proti državnega. Med preiskavo pa je pripeljal pred šolsko poslopje nek mlad — sotto

tenente — 10 oboroženih vojakov, ki so vse razkopali po vrtu, okrog šole in okrog drvarnice in v drvarnici, da še pod kapom so vse razrili.

Dobili pa niso nič sumljivega. Slednjič zahteva smrkavi sottotenente naj mu pokaže »binokol« in ker ni drugega dobil, se spomni, da je to nevarno protidržavno orožje, pa ga odnese; še danes ga ni nazaj: — In zakaj vse to? Učitelj je nesel tukajšnjemu g. poštarju 24. 9. popoldne na pošto barometer, katerega mu je popravlil. To so videli Lahi, pa so mislili, da je to telefon, zato so mislili, da imata šola in pošta tajno telefonično zvezo; zato so vse razkopali. Lahi, Marconija je sram!

Solsko leto 1920/1921.

30. IX. Ob 8^h zjutraj šolska sv. maša. Po maši so šli vsi otroci v šolo. Vpisovanje novovstopivših otrok. Gospod učitelj je naročil otrokom, kakšne zvezke naj kupijo, ker šola nima nič več na razpolago. Tudi tinto bodo morali sami nositi v šolo.

Nato pa je gospod učitelj bičal grdo pregreho nekaterih otrok, ki so kradli sadje po tujih vrtovih, ostro je posvaril prizadete otroke in jim zagrozil s strogo kaznijo, ako se ne poboljšajo.

1. X. Pričetek rednega pouka.

1., 2. XI. Vsi svetniki in Verne duše.

4. XI. Pričetek ponavljalne šole.

1. XII. Sklep I. četrtertletja. Narodni praznik. Vsled zasedbe ga nismo javno praznovali, pač pa je v šoli učitelj učenecem govoril o ujedinjenju vseh Jugoslovanov, ki danes že tretjič praznujejo ta srečni in veseli dogodek, dočim mi še čakamo odrešenja. Dal Bog, da bi se to kaj kmalu zgodilo.

8. XII. Praznik Brezmadežnega spočetja.

15.—19. XII. Slabo vreme, slab šolski obisk.

Od 23. XII. 20. do zaključnega 2. I. 1921 Božične počitnice.

6. I. Sv. Trije Kralji.

2. II. Svečnica.

4. II. Silno slabo vreme; slab šolski obisk.

8. II. Pustni dan. Prosto.

9. II. Pepelnica. Prosto. Učitelj šel čez demarkacijsko črto v Železnike. Ondi do-

bil mnogo uradnih dopisov, med katerimi je najveselejši od okrajnega šolskega sveta z dne 20. 12. 1920, št. 316/pr., ki naznanja, da je bil z razpisom gospoda ministra prosvete od 25. 9. 1920, št. 33082 imenovan gospod Vilibald Rus, voditelj ljudske šole v Kranju za okrajnega šolskega nadzornika za kranjski šolski okraj. Zdravo! Rus! Uradni dopis okrajnega šolskega sveta z dne 30. 12. 20. št. 2987. zahteva od učiteljstva, da se mora do konca šolskega leta 1920/21 vsakdo naučiti cirilico, da more s pričetkom šolskega leta 1921/22. uspešno poučevati.

15. II. Sklep II. četrtertletja.

15. III. Izvedelo se je, da se Lahi umaknejo do 18. marca iz Podrošča, do Petrovega brda. Učitelj naročil otrokom, naj si pripravijo narodne zastavice in znake, ko gremo odrešiteljem naproti.

Vse to so od ljudi zvedeli Lahi, zato so stresali svojo jezo nad župnikom in učiteljem 15. marca Podroštom in v Sorici na finančni komandi.

18. III. Zastonj smo pričakovali odrešenja, večina pa se nam smeji.

19. III. Praznik sv. Jožefa.

20. III. Iz Ekarjevega kozolca zjutraj visela obešena cunjca.

Zasramuje našo trobojnico. Kdo je to naredil, se ne ve, poštenjaki so jo spravili proč. Sramota izdajici!

Od 23. do 29. III. Velikonočne počitnice.

4. IV. Prestavni Marijinega Oznanenja.

5. IV. Pričetek ekskurendnega pouka.

30. IV. Sklep III. četrtertletja.

5. V. Vnebohod.

26. V. Sv. Rešnje Telo. Šolska mladina se je udeležila procesije s šolsko zastavo pod učiteljevim nadzorstvom.

DRUGE GA JUNIJA OSVOBOJENJA DAN

Ze 31. maja se je izvedelo, da je došel brzojav Podbrdo, naj se Sorica izprazni. Tudi med tukajšnjo italijansko finančo se je opazilo neko nervozno gibanje. Pa kdo bi verjel temu, ker je bilo že tolikokrat povedano, da bodo Lahi šli, pa so bile le prazne govorice. Prvega junija proti večeru pa sta prišla v Sorico dva laška častnika, — en kapitan od Alpincev in en tenente od finance — bila sta

videti razburjena ter sta nervozno spraševala: Dov e piazza Vittorio Emanuele? (kje je trg Viktorja Emanuela). Ko sta izvedela, hotela sta izvedeti, kje je dotični napis. »Kaj mi vemo«, odgovori gospodn župnik. »Vi bi to morali vedeti,« odgovori nervozni kapitan, — ki pa je bil bolj podoben laški barabi, kot oficirju — ter odideta. To je bil zadnji Lah, katerega sem 2. VI. videl. Zjutraj ob 5. uri pa so odpeljali vse proč iz Zabrd, Sorice in Podrošta ter so se umaknili proti Petrovemu brdu, pa ne do tja, kot govori rapalska pogodba. Tukajšnji šolski voditelj je izvedel ob $\frac{3}{4}$ na 9 zjutraj, da ni v Sorici nobenega Laha več in, da pride okrog 11. ure razmejitvena komisija v Sorico. Na pošti je že visela naša trobojnica. Točno ob 9.20 je zaplapolala slovenska trobojnica raz šolsko poslopje. Mladina je navdušeno pozdravila prvi znak naše svobode z glasom »Živijo« klicem. Kaj čuti resnični patriot ob tej priliki, se ne da izraziti z besedo. Solze domovinske ljubezni se mu prikažejo v očeh, in to pove vse. Šolsko vodstvo je ukazalo otrokom, naj se gredo domov preobleč, kar je bližnjih. V pol ure bili so zopet zbrani v šoli, nekateri z narodnimi znaki. S poukom ni bilo več pričeti, učenci so hoteli le peti, in res smo peli: Lepa naša domovina, Hej Slovani, Bože pravde. Ob $\frac{1}{2}$ 11. uri smo se podali s šolsko zastavo odrešiteljem naproti. Pričakovali smo jih pri znamenju na »Grobi«. O 11.25 pripiha avto s komisijo. Pozdravili smo jo s trikratnim »Živijo« klicem. Avto se ustavi, tukajšnji učitelj pozdravi s kratkimi besedami in nato se predstavijo: gg. major Markovič, jugoslovanski delegat v Trstu, major Andrejka, vladni svetnik dr. Andrejka, dr. Pavlin in ga. vladnega svetnika. Nato smo jih spremili do pošte. Pred pošto je dr. Pavlin fotografiral šol-

sko mladino, vladni svetnik g. dr. Andrejka pa je nagovoril mladino v lepih patrijotičnih besedah in ji izročil pozdrave gospoda deželnega predsednika dr. Baltiča in generala Maistra. Ko so otroci zaklicali trikratni »Živijo« Njegovemu Veličanstvu kralju Petru, regentu Aleksandru in domovini, odšli so (otroci) zopet v šolo. Popoldne je bilo pouka prosto. Nekaj deklic je šlo nabirat cvetic iz katerih so naredili gospe Andrejkova in učiteljeva dva krasna šopka za gospoda deželnega predsednika dr. Baltiča in generala Maistra. Kmalu nato so šli vsi člani komisije ogledovat Sorico tja gori do izvirka Sore.

Orožniški kapitan g. Bedenko, ki je prispel na Zalilog že prejšnji dan, dobil je nalog, naj s svojim moštvom prekoraci mejo točno ob 12. uri Podroštom. Gospod kapitan se je točno ravnal po povelju in prikorakali so iz gozda ob 1.15 s slovensko zastavo, katero je nosil krepak Gorenjec podnarednik Bašar. Ker je bil ravno avtomobil razmejitvene komisije na razpolago, šel je orožnikom naproti tukajšnji učitelj ter jih pozdravil kot brate osvoboditelje. Z orožniki je prišel pozdravit odrešeno zemljo gospod gerent soriške občine Franc Demšar iz Zaliloga, iz Železnikov pa sokoli gg. Karel Dolenc, Alojzij in Janko Demšar. Kmalu popoldne je prispela tudi finančna kontrola, ki je drugi dan pričela poslovati pod vodstvom staroste gospoda Frana Urbančič. Zapelo se je par pesmi: Od Urala ... Bože pravde.

Ob 5. uri odpeljala se je komisija in nato se je razvila prava domača veselica; prišlo je mnogo gostov iz Železnikov in Zaliloga, in tako smo prvi dan svobode z veseljem obhajali do ranega jutra 3. junija ...

France Štukl

ZAPISKI IZ PRVE SVETOVNE VOJNE

Po posredovanju Antonije Sifrer, roj. Cegnar, Gregorčeve mame iz Zabnice št. 55, sem dobil v roke ročno pisan zapisnik z naslovom Spominska knjiga, ki ga je pisal njen stric Franc Hafner. Zapisnik hrani piščev sin Franc Hafner ml., p. d. Povelca, iz Zabnice št. 9. Njegov oče je zapisoval podatke o svojem gospodar-

stvu in dogodke, ki so se ga neposredno tikali, predvsem cene, ki jih je moral plačevati za svoje gospodarstvo in gospodinjstvo, in cene, po katerih je prodajal živino in pridelke. Ponekod je napisal tudi o dogodkih, ki so zadevali vso vas, npr. o vpeljavi elektrike, o postavitvi železniškega postajališča za Zabnico ter o doga-